

นวัตกรรมสร้างสรรค์ทางสังคมของโรงเรียนขนาดเล็ก
สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 5: กรณีศึกษา
Social Innovation of Small-Sized School
under Khon Kaen Primary Education Service Area Office 5: A Case Study

คีระคิน คำหนองไผ่* และ ประยยุทธ ชูสอน
Keerakin Kamnongphai* and Prayuth Chusorn

สาขาวิชาการบริหารการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น
Department of Educational Administration, Faculty of Education, Khon Kaen University

*ติดต่อผู้เขียน pomkrub2010@gmail.com

ส่งบทความ 6 กรกฎาคม 2559 | แก้ไข 24 สิงหาคม 2559 | ตอรับ 31 สิงหาคม 2559 | เผยแพร่ 21 กรกฎาคม 2560

บทคัดย่อ

นวัตกรรมสร้างสรรค์ทางสังคมเป็นกระบวนการต้นแบบใหม่ในการพัฒนาสังคมให้เข้มแข็งโดยอาศัยความร่วมมือของคนในสังคม ระบบการศึกษาเป็นระบบหนึ่งที่น่านวัตกรรมสร้างสรรค์ทางสังคมมาใช้ในการแก้ไขปัญหา บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่ออธิบายถึงปรากฏการณ์ของนวัตกรรมสร้างสรรค์ทางสังคม ตามกรอบแนวคิดของ Shier (2014) ทั้งการเปลี่ยนแปลงโดยสังคม สิ่งประดิษฐ์คิดค้น และกระบวนการใหม่ ซึ่งโรงเรียนบ้านเขาวง สาขาตงสะคร่านตาดฟ้า อยู่ในเกณฑ์การเป็นโรงเรียนที่ใช้นวัตกรรมนี้ จากการลงพื้นที่วิจัยเชิงคุณภาพภาคสนาม พบว่าการเปลี่ยนแปลงโดยสังคมเกิดจากครูในโรงเรียนที่เป็นนวัตกรรมสร้างสรรค์ทางสังคม โดยเป็นผู้ริเริ่มคิดค้นนวัตกรรมที่ช่วยเชื่อมโยงภาคส่วนต่างๆ ของสังคมให้เข้ามามีส่วนร่วมเปลี่ยนแปลงโรงเรียนจนเกิดผลสำเร็จ มีการพัฒนาจากจุดมุ่งหมายของพื้นที่ที่ประสบปัญหาและขาดแคลนหลายๆ ด้าน มีการลงมือปฏิบัติทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่เรียกว่า ปรากฏการณ์ผีเสื้อกระพือปีกที่ส่งผลให้สังคมดีขึ้น เกิดเป็นสิ่งประดิษฐ์คิดค้นที่เรียกว่า “เครือข่ายจิตอาสาออนไลน์เพื่อพัฒนาโรงเรียนขนาดเล็ก” โดยมี facebook เป็นสื่อกลางในการสื่อสารนวัตกรรมไปยังผู้ใช้เพื่อจัดหาสิ่งใหม่ๆ ให้กับโรงเรียน สิ่งเหล่านี้ทำให้เกิดกระบวนการใหม่ที่ทำให้คนในสังคมมีปฏิสัมพันธ์และเกิดความร่วมมือกัน จนกระทั่งเปลี่ยนโรงเรียนขนาดเล็กให้มีประสิทธิภาพและศักยภาพในการบริหารจัดการมากยิ่งขึ้น

คำสำคัญ: นวัตกรรมสร้างสรรค์ทางสังคม, นวัตกรรมสร้างสรรค์ทางสังคม, โรงเรียนขนาดเล็ก, ปรากฏการณ์ผีเสื้อกระพือปีก

Abstract

Social Innovation is a new paradigm in strengthening social development through social collaboration, which has been used to solve the problem in education system. This article aims to explain the phenomenon of social innovation under Lynden's concept. Which includes socially transformative approach, product and innovative process. Bann khao Wong School: Dongsakran Tatfah Branch is qualified for using this innovation. From the field data collection by qualitative research methodology. The article found that this socially transformative approach caused by the school teacher, a social innovator, that invented how to connect the various sectors of society in order to make a successful change in school. This innovation was developed from the aim of an area that is experiencing the problem and lacking of several aspects. The action causes a change called "The Butterfly Effect", which makes society better. The innovation leads to the product called "Online volunteer network to develop small school" caused by adapting existing things to meet changing social need. This product is being promoted through facebook to provide the new things to school and to introduce new methods of intervention to online users. These cause a new process that makes social interaction and corporation. Until the small-sized school is changed efficiency and potential in the management even more.

Keywords: social innovation, social innovator, small-sized school, butterfly effect

■ บทนำ

นับกว่าทศวรรษแล้วที่เราก้าวเข้าสู่ห้วงศตวรรษที่ 21 สังคมโลกยุคใหม่ที่มีการเปลี่ยนแปลงที่ไม่หยุดยั้ง คนยุคใหม่มีการติดต่อสื่อสารเชื่อมโยงถึงกันอย่างรวดเร็ว เมื่อสังคมโลกมีทิศทางและแนวโน้มเปลี่ยนแปลงไป กระบวนทัศน์ในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในมิติของการศึกษาในรูปแบบเดิมอาจจำเป็นต้องถูกช้อนทับด้วยแนวคิด รูปแบบวิธีการ ความเชื่อ และนวัตกรรมที่เกิดขึ้นใหม่มากมาย ประภาภัทร นิยม (2558) ได้กล่าวถึงเป้าหมายของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานที่มุ่งเน้นการเตรียมพร้อมต่อสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงต่างๆ ของสังคม โดยให้ความสำคัญกับการพัฒนาเด็กนักเรียนให้เป็นนวัตกรรมสร้างสรรค์ทางสังคม (a social innovator) และเป็นผู้ที่สร้างสรรค์ประโยชน์แก่สังคม (a social contributor) โดยเริ่มปฏิรูปจากจุดเล็กๆ ตั้งแต่ระบบการคิดและการดำเนินงานของโรงเรียน แต่การจะพัฒนาไปสู่เด็กนักเรียนได้นั้น ต้องพัฒนาผู้ใหญ่ก่อน ประเวศ วะสี (2556) ที่กล่าวว่า การพัฒนาสังคมให้เข้มแข็งด้วยนวัตกรรมสร้างสรรค์ทางสังคมจะต้องพัฒนาด้วยระบบการศึกษา เพราะเป็นองค์การที่ใหญ่และสร้างผลกระทบที่จะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงได้เป็นจำนวนมาก การพัฒนาผู้นำในยุคใหม่ให้มีความเข้าใจถึงปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นจึงมีความสำคัญ เมื่อสังคมเปลี่ยนแปลงไปเราจำเป็นต้องใช้ความรู้ชุดใหม่ในการแก้ไขปัญหาของสังคม เพราะที่ผ่านมามีสังคมไทยเป็นสังคมแบบเหตุตรงไปสู่ผล แต่ปัจจุบันเป็นสังคมที่มีความซับซ้อนและยุ่งเหยิงอย่างมาก จึงจำเป็นต้องมีนวัตกรรมสร้างสรรค์ทางสังคมที่จะมาช่วยวางรากฐานของสังคมให้แข็งแรง ดังนั้นสิ่งสำคัญ คือ ทำอย่างไรให้ระบบฐานต่างๆ เชื่อมโยงและเกื้อกูลกันอย่างบูรณาการ โดยมองถึงทุนและความดีในสังคมที่เรามีอยู่ ใช้หลัก AFP (Area-Function-Participation)

นวัตกรรมสร้างสรรค์ทางสังคม เป็นรูปแบบของการสร้างการเปลี่ยนแปลงทางสังคมของโรงเรียนขนาดเล็กที่เกิดขึ้นมาใหม่จากการคิดค้นและพัฒนาบนพื้นฐานของคุณธรรมจริยธรรมเพื่อแก้ปัญหา ตอบสนองความต้องการของสังคม สนับสนุนการมีส่วนร่วมของสังคม และสร้างการเปลี่ยนแปลงของสังคมไปในทางที่ดีขึ้นอย่างมีประสิทธิภาพซึ่ง Shier (2014) กล่าวว่า นวัตกรรมสร้างสรรค์ทางสังคมสามารถสร้างได้ 3 แนวทาง ได้แก่ 1) การเปลี่ยนแปลงโดยสังคม 2) สิ่งประดิษฐ์คิดค้น และ 3) กระบวนการใหม่

รายงานข้อมูลของสำนักนโยบายและแผนการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2553) ที่กล่าวว่าอัตราการเกิดลดลง ทำให้จำนวนประชากรเด็กนักเรียนในวัยประถมศึกษาลดลง รวมทั้งอัตราการย้ายถิ่นของประชากรจากชนบทเข้าสู่เมืองเป็นจำนวนมาก ทำให้

ตัวป้อนเข้าสู่ระบบโรงเรียนประถมศึกษาที่กระจายตัวในชนบททั่วประเทศลดลงมาก สำนักนโยบายและแผนการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2557) ได้ทบทวน SWOT ในปีงบประมาณ 2556 และปี 2557 พบว่า จุดอ่อนประการแรกของการจัดการศึกษาไทยคือ มีโรงเรียนขนาดเล็กจำนวนมาก และไม่พร้อมในการจัดการศึกษาให้ได้คุณภาพ

จากการสำรวจพบว่า โรงเรียนบ้านเขาวง สาขาตงสะคร่าน ตาดฟ้า เป็นโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 5 ที่อยู่ในเกณฑ์เป็นโรงเรียนที่น่านวัตกรรมสร้างสรรค์ทางสังคมมาใช้ โมเดิร์นนิสา และ สันต มาลัย (2559, กุมภาพันธ์ 13, สัมภาษณ์) กล่าวว่า โรงเรียนตั้งอยู่ในพื้นที่ห่างไกล การเดินทางยากลำบาก แต่มีเด็กนักเรียนที่ต้องการเรียนหนังสือ ครูและผู้บริหารจึงคิดค้นหาวิธีการสร้างนวัตกรรมที่มีชื่อว่า “เครือข่ายจิตอาสาออนไลน์พัฒนาโรงเรียนขนาดเล็ก” โดยการสื่อสารทางเว็บไซต์ และ facebook เพื่อสื่อสารนวัตกรรมให้ผู้คนในสังคมทั้งภายในโรงเรียน ชุมชน องค์กร กลุ่มจิตอาสาจากภายนอกจากในประเทศและต่างประเทศได้เข้ามามีส่วนร่วมลงมือแก้ไขปัญหาและพัฒนาโรงเรียน ส่งผลทำให้การจัดการศึกษาของโรงเรียนแห่งนี้มีคุณภาพ ประสิทธิภาพ และศักยภาพมากยิ่งขึ้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจศึกษาเกี่ยวกับปรากฏการณ์ตามองค์ประกอบของนวัตกรรมสร้างสรรค์ทางสังคม เพื่อจะก่อให้เกิดองค์ความรู้ใหม่ในการนำไปพัฒนาทุนมนุษย์ผ่านระบบการศึกษา ให้แก่ ดี และดำรงตนในสังคมอย่างมีความสุข จนกระทั่งสามารถประโยชน์และเกื้อกูลผู้อื่นในสังคมอุดมปัญญาต่อไป

■ วัตถุประสงค์การวิจัย

เพื่อศึกษาปรากฏการณ์ตามองค์ประกอบของนวัตกรรมสร้างสรรค์ทางสังคมของโรงเรียนขนาดเล็กสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 5 ที่เป็นกรณีศึกษา

■ ทบทวนแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาปรากฏการณ์ตามองค์ประกอบของนวัตกรรมสร้างสรรค์ทางสังคมของโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 5 ที่เป็นกรณีศึกษา ซึ่งได้ศึกษาแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับนวัตกรรมสร้างสรรค์ทางสังคมดังต่อไปนี้

คำว่า นวัตกรรมสร้างสรรค์ทางสังคม (social innovation) เป็นเครื่องมือในการสร้างความเข้มแข็งของประเทศ ประเวศ วะสี (2556) กล่าวว่า นายบารัค โอบามา เป็นประธานาธิบดีแห่งสหรัฐอเมริกา ที่ได้ตั้ง Office of Social Innovation อย่างเป็นทางการ

ทางการขึ้นที่ทำเนียบขาวในปี 2551 นับว่าเป็นประเทศที่ให้ความสำคัญกับนวัตกรรมสร้างสรรค์ทางสังคมเป็นอย่างมาก จากการศึกษาพบว่า มีนักวิชาการให้ความหมายของนวัตกรรมสร้างสรรค์ทางสังคมไว้มากมาย Mulgan (2007) ให้ความหมายของ นวัตกรรมสร้างสรรค์ทางสังคม หมายถึง ความคิด หรือแนวคิดใหม่ๆ ซึ่งสร้างสรรค์ได้มากมายหลายวิธี ไม่ว่าจะเรื่องใดก็ตามที่สามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้ European Commission (2013) กล่าวว่า นวัตกรรมสร้างสรรค์ทางสังคม หมายถึง ผลที่เกิดจากการพัฒนาแนวความคิดใหม่ๆ ซึ่งอาจเป็นผลิตภัณฑ์ การให้บริการ และโมเดลต่างๆ ที่เกิดขึ้นมาจากความต้องการของสังคมที่ต้องการให้เกิดสัมพันธ์ภาพใหม่หรือความร่วมมือใหม่ๆ ของสังคม ซึ่งเป็นผลมาจากความกดดันในสังคม จึงต้องมีกระบวนการปฏิสัมพันธ์ทางสังคม นวัตกรรมสร้างสรรค์ทางสังคมนี้จะช่วยพัฒนามนุษย์ให้มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นได้ วิทยากร เชียงกูล (2556) ได้ให้ความหมายของ นวัตกรรมสร้างสรรค์ทางสังคม หมายถึง การคิดค้นหรือประดิษฐ์อะไรใหม่ๆ ทางสังคม รวมถึงวิธีการหาทางทำให้คนในองค์กร ฉลาดคิด มีความสร้างสรรค์มีจิตสำนึก และเป็นคนที่มีคุณภาพมากขึ้น วิทยากรจึงสรุปว่า “นวัตกรรมสร้างสรรค์ทางสังคม” หมายถึง กระบวนการที่คนใหม่ในการสร้างการเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่เกิดจากการคิดค้นและพัฒนาบนพื้นฐานของคุณธรรมจริยธรรม เพื่อแก้ปัญหา ตอบสนองความต้องการของสังคม สนับสนุนการมีส่วนร่วมของสังคม และสร้างการเปลี่ยนแปลงของสังคมไปในทางที่ดีขึ้นอย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งคิดค้นขึ้นมาโดยคำนึงถึงประโยชน์ส่วนรวม ไม่เพื่อประโยชน์ผลกำไรของคนใดคนหนึ่งหรือกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง

Shier (2014) ได้วิเคราะห์องค์ประกอบของนวัตกรรมสร้างสรรค์ทางสังคมไว้ 3 องค์ประกอบ คือ การเปลี่ยนแปลงโดยสังคม การสร้างสิ่งประดิษฐ์คิดค้น และการปรับกระบวนการใหม่ซึ่งมีรายละเอียดของแต่ละองค์ประกอบดังต่อไปนี้ 1) การเปลี่ยนแปลงโดยสังคม (socially transformative) มีลักษณะคือ การคิดริเริ่มเปลี่ยนแปลงสังคมอย่างมีส่วนร่วมการพัฒนาจากจุดมุ่งหมายในพื้นที่การมีส่วนร่วมช่วยให้สังคมดีขึ้น และการรวมกันเพื่อลงมือปฏิบัติเพื่อแก้ปัญหาของสังคมนั้น 2) สิ่งประดิษฐ์คิดค้น (product) มีลักษณะคือ การปรับปรุงสิ่งที่มีอยู่เพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการที่เปลี่ยนไป การปรับปรุงระดับระบบ การจัดหาและสนับสนุนให้กับผู้รับบริการ การแนะนำรูปแบบผลิตภัณฑ์บริการใหม่ๆ ให้เชื่อมโยงกับความต้องการ และการแนะนำวิธีการใหม่ที่สอดแทรกให้กับผู้รับบริการ 3) กระบวนการใหม่ (innovative process) มีลักษณะ คือ การเปลี่ยนวิธีปฏิสัมพันธ์ของผู้ร่วมงานที่มีหน้าที่ต่างกัน การทำให้เกิดกลุ่มใหม่ขึ้นมาเพื่อสร้างการเปลี่ยนแปลง การเปลี่ยนตำแหน่งที่มีอยู่แล้ว

ในองค์การเพื่อดำเนินงานตามนวัตกรรม และการเปลี่ยนวิธีปฏิสัมพันธ์ของบุคลากรกับผู้รับบริการ

Minks (2011) พบว่า นวัตกรรมสร้างสรรค์ทางสังคมสามารถนำไปแก้ปัญหาได้โดยเกิดจากความต้องการของสังคม นวัตกรรมนั้นจะต้องเป็นวิธีการที่ใหม่ ซึ่งไม่จำกัดเฉพาะในตัวบุคคลหรือเฉพาะองค์การเท่านั้น แต่ต้องกว้างออกไป ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในสังคมด้วย ทำให้เกิดผู้ประกอบการสังคมเพื่อการแก้ปัญหาด้านการให้บริการต่างๆ ซึ่งทำให้เกิดกระบวนการที่แตกต่างไปและเกิดประโยชน์ที่แตกต่างขึ้นมาจากเดิมโดยมองถึงประเด็นของความร่วมมือกัน (collaboration) ความซับซ้อนลึกซึ้งในการแก้ปัญหา (complexity) และประโยชน์ที่เกิดขึ้นสูงสุดที่ตอบสนองทางร่างกายหรือจิตใจ (capacity)

■ วิธีการศึกษา

ในการศึกษานี้ผู้เขียนใช้วิธีวิทยากรวิจัยเชิงคุณภาพ (qualitative research) แบบกรณีศึกษา (a case study research) โดยศึกษาข้อมูลจากวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง เครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม ได้แก่ แบบสังเกตแบบมีส่วนร่วม และการสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (semi-structure interview) มีผู้เชี่ยวชาญจำนวน 5 ท่าน ช่วยตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือให้ถูกต้องและเหมาะสมก่อนนำไปเก็บข้อมูลภาคสนาม มีการเลือกกลุ่มเป้าหมายที่เป็นผู้ให้ข้อมูลหลัก (key informants) แบบเฉพาะเจาะจง จำนวน 20 คน ประกอบด้วย ผู้บริหารสถานศึกษา 1 คน ครู 4 คน เด็กนักเรียน 3 คน ผู้ปกครอง 8 คน ผู้นำชุมชน 1 คน และคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน 3 คน โดยผู้ให้ข้อมูลหลักจะต้องมีส่วนเกี่ยวข้องกับกับนวัตกรรมสร้างสรรค์ทางสังคมของโรงเรียนประถมขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 5 ซึ่งโรงเรียนบ้านเขาวง สาขาดงสะคร่านตาดฟ้า อยู่ในเกณฑ์โรงเรียนที่ใช้นวัตกรรมสร้างสรรค์ทางสังคมในการพัฒนาโรงเรียนมาอย่างน้อย 2 ปี และได้รับการยอมรับจากสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 5 ว่า สามารถเป็นต้นแบบได้ ซึ่งใช้กรอบแนวคิดการวิจัยองค์ประกอบของนวัตกรรมสร้างสรรค์ของ Shier (2014) ได้แก่ 1) การเปลี่ยนแปลงโดยสังคม 2) สิ่งประดิษฐ์คิดค้น และ 3) กระบวนการใหม่ จากนั้นนำข้อมูลที่ได้นำวิเคราะห์ผลการวิจัยด้วยค่าเฉลี่ย ร้อยละ และการวิเคราะห์เนื้อหา (content analysis) เพื่อนำมาสรุปผลการวิจัย

■ ผลการศึกษา

จากการลงพื้นที่ภาคสนามเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยการสังเกตแบบมีส่วนร่วม และการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลัก ทั้ง 20 คน ผู้วิจัยได้ข้อสรุปผลการศึกษานวัตกรรมสร้างสรรค์ทางสังคมของโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 5 กรณีศึกษาโรงเรียนบ้านเขาวง สาขาดงสระคร่านตาดฟ้า ตามองค์ประกอบของนวัตกรรมสร้างสรรค์ทางสังคม ทั้ง 3 องค์ประกอบ ดังต่อไปนี้

1. การเปลี่ยนแปลงโดยสังคม นวัตกรรมเกิดขึ้นจากการคิดริเริ่มเปลี่ยนแปลงอย่างมีส่วนร่วม โดยครูในโรงเรียนเป็นนวัตกรรมสร้างสรรค์ทางสังคม กล่าวคือ เป็นผู้ริเริ่มคิดค้นนวัตกรรมสร้างสรรค์ทางสังคมที่นำไปสู่การช่วยเชื่อมโยงภาคส่วนต่างๆ ที่กระจายอยู่ในสังคม มาร่วมสร้างการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาโรงเรียนจนเกิดเป็นผลสำเร็จ โดยครูการนำศักยภาพของตนเองและลักษณะของภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงมาสร้างเครือข่ายชุมชนการเรียนรู้ผ่าน facebook พลวัตทางสังคมนี้ทำให้เกิดประโยชน์ต่อการพัฒนาโรงเรียนขนาดเล็ก จากแต่ก่อนที่เคยมีผู้คนรู้จักและมาช่วยเหลือโรงเรียนน้อย ส่งผลให้มีกลุ่มต่างๆ รู้จักและเข้ามาช่วยพัฒนาโรงเรียนมากขึ้น มีการพัฒนาจากจุดมุ่งหมายของพื้นที่ เพราะโรงเรียนประสบกับสภาพปัญหาและความขาดแคลนหลายๆ ด้าน ทั้งอยู่บนภูเขาสูงในถิ่นทุรกันดาร มีงบประมาณการพัฒนาอยู่ วัสดุอุปกรณ์ไม่เอื้อต่อการเรียนการสอน ผู้ปกครองมีรายได้น้อย ชุมชนก็ต้องการโรงเรียนที่ดีมีคุณภาพ นวัตกรรมนี้ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเป็นปรากฏการณ์ผีเสื้อกระพือปีกที่ส่งผลทำให้สังคมดีขึ้น โดยทำให้คนในสังคมตระหนักและมีช่องทางการทำดีเพิ่มขึ้น ผู้บริหาร ครู กลุ่มจิตอาสา และชุมชนได้ทำงานร่วมกัน เรียนรู้การให้ การแบ่งปัน เด็กนักเรียนได้รับการช่วยเหลือ ผ่านการลงมือปฏิบัติเพื่อแก้ไขปัญหาของสังคม โดยอาศัยหลักการบริหารจัดการแบบ 4M's

2. สิ่งประดิษฐ์คิดค้น นวัตกรรมสร้างสรรค์มีสิ่งประดิษฐ์คิดค้นจากการปรับปรุงสิ่งที่มีอยู่ให้สอดคล้องกับความต้องการของสังคม โดยใช้ชื่อนวัตกรรมว่า “เครือข่ายจิตอาสาออนไลน์ เพื่อพัฒนาโรงเรียนขนาดเล็ก” ซึ่งนับเป็นนวัตกรรมขบวนการทางเทคโนโลยีจัดอยู่ในประเภทที่จับต้องไม่ได้ สิ่งประดิษฐ์คิดค้นนี้เกิดจากการปรับปรุงช่องทางจากเว็บไซต์ที่มีคนเข้าชมน้อยสู่ช่องทาง facebook ที่มีผู้ใช้งานซึ่งสามารถติดตามได้เป็นจำนวนมาก มีความสะดวก และรวดเร็ว สิ่งประดิษฐ์คิดค้นนี้ นำไปสู่การจัดหาสิ่งใหม่ๆ ที่สนับสนุนให้กับโรงเรียน ทั้งสนามเด็กเล่น สนามฟุตบอล การส่งเสริมการเลี้ยงไก่ไข่ ห้องสมุดทุนการศึกษา สื่อการเรียนการสอน การปรับปรุงระบบน้ำที่ใช้การจัดหาอุปกรณ์และระบบคอมพิวเตอร์ให้เพียงพอ ทำให้

เกิดการแนะนำสิ่งใหม่ๆ ที่เชื่อมโยงกับความต้องการของผู้ใช้นวัตกรรมโดยมีการแนะนำช่องทางการแบ่งปันใหม่ของสังคมผ่าน facebook มีการสร้างโฮมสเตย์สำหรับกลุ่มจิตอาสาที่ต้องการมาท่องเที่ยวและจัดกิจกรรมให้เด็กนักเรียนหลายๆ วัน และมีการแนะนำช่องทางการใช้งานใหม่ๆ เพิ่มเติมให้กับผู้ใช้นวัตกรรม คือ กิจกรรมจิตอาสาแบบท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์

3. กระบวนการใหม่ นวัตกรรมมีการเปลี่ยนแปลงการมีปฏิสัมพันธ์ของผู้ร่วมงานในหน้าที่ต่างๆ ทั้งผู้บริหาร ครู และชุมชนมีการปฏิสัมพันธ์กันมากขึ้น เกิดความร่วมมือ มีการทำงานร่วมกันเป็นทีม มีวิสัยทัศน์ และอุดมการณ์ร่วมกันมากขึ้น มีกลุ่มใหม่ที่เกิดขึ้นมาเพื่อสร้างการเปลี่ยนแปลง ส่วนใหญ่เกิดจากการติดต่อสื่อสารและรวมตัวกันผ่านระบบออนไลน์ ทำให้เกิดการเปลี่ยนตำแหน่งที่มีอยู่แล้วให้สอดคล้องและเหมาะสมกับนวัตกรรม และนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงปฏิสัมพันธ์ระหว่างครูกับผู้เรียนที่ดีขึ้น สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 5 พิจารณาให้จ้างครูเพิ่ม 1 คน เด็กนักเรียนมีผลการเรียนดีขึ้น โรงเรียนมีประสิทธิภาพและศักยภาพในการบริหารจัดการมากขึ้น

■ สรุปผลการวิจัยและอภิปรายผล

การคิดริเริ่มเปลี่ยนแปลงอย่างมีส่วนร่วม นั้น ครูในโรงเรียนเป็นนวัตกรรมสร้างสรรค์ทางสังคมกล่าวคือเป็นผู้ริเริ่มคิดค้นนวัตกรรมขึ้นเพื่อให้ผู้คนในภาคส่วนต่างๆ ของสังคมเกิดการเชื่อมโยงและรวมตัวกันเพื่อเข้ามามีส่วนร่วมพัฒนาโรงเรียนขนาดเล็ก จะเห็นได้ว่านวัตกรรมสร้างสรรค์ทางสังคมนั้นมีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งที่จะช่วยทำให้โรงเรียนขนาดเล็กเกิดนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงใหม่ๆ สอดคล้องกับแนวคิดของ European Commission (2013) ที่กล่าวว่า นวัตกรรมสร้างสรรค์ทางสังคม เป็นคนที่มีความคิดและทำสิ่งใหม่ๆ เพื่อให้สังคมดีขึ้น โดยเริ่มต้นจากการสร้างและพัฒนาสิ่งเล็กๆ โดยต้องการให้เกิดสัมพันธ์ภาพใหม่ทางสังคม ซึ่งเป็นผลมาจากความกดดันในสังคม จึงต้องมีกระบวนการปฏิสัมพันธ์ทางสังคมและช่วยพัฒนามนุษย์ให้มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นได้ สอดคล้องกับ ประเวศ วะสี (2556) ที่กล่าวว่า นวัตกรรมสร้างสรรค์ทางสังคมนั้น เป็น “นักเชื่อมโยงไปสู่ความสร้างสรรค์” หรือ “ช่างเชื่อมทางสังคม” ที่จะสร้างความเปลี่ยนแปลงใหม่ให้เกิดขึ้นในสังคม ตรงกับแนวคิดของ Voorberg, Bekkers, และ Tummers (2013) ที่กล่าวว่า การร่วมคิดและร่วมสร้างผลผลิตนั้นมีความเชื่อมโยงกันและร่วมมือกันของประชาชนทั่วไปเป็นลักษณะของการบริการและเข้าถึงประชาชนและการสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชน ซึ่งนวัตกรรมที่คิดค้นขึ้นมาต้องได้ประโยชน์ร่วมจากนโยบาย

สาธารณชนนั้น คนในสังคมนั้นเป็นผู้ร่วมออกแบบ และคนในสังคมได้เข้าร่วมเป็นสมาชิกในสิ่งนั้นด้วย

นวัตกรรมสร้างสรรค์ทางสังคมมีการพัฒนาจากจุดมุ่งหมายของพื้นที่ เพราะโรงเรียนที่เป็นกรณีศึกษาเป็นโรงเรียนขนาดเล็กตั้งอยู่บนพื้นที่พิเศษบนเขาสูง และอยู่ในถิ่นทุรกันดาร มีการคมนาคมที่ยากลำบาก เป็นโรงเรียนสาขาของโรงเรียนบ้านเขาวง ต้องแบ่งงบประมาณออกเป็นสองส่วน ทำให้มีงบประมาณเข้ามาพัฒนาไม่พอ มีอุปกรณ์การเรียนที่ไม่เอื้อต่อการเรียนการสอน จากสภาพความขาดแคลนและความต้องการจำเป็นที่จะต้องได้รับการพัฒนาจึงทำให้เกิดนวัตกรรมนี้ขึ้นมา สอดคล้องกับ Caulier-Grice, Davies, Patrick, และ Norman (2012) ที่กล่าวว่า นวัตกรรมสร้างสรรค์ทางสังคมเป็นวิธีการในการแก้ปัญหาใหม่ๆ ตามที่สังคมนั้นต้องการ ซึ่งสิ่งที่นำมาใช้นี้สามารถทำให้สังคมดีขึ้น และ ประเวศ วะสี (2556) ที่กล่าวว่า นวัตกรรมสร้างสรรค์ทางสังคมเป็นการเชื่อมโยงและเกื้อกูลกันอย่างบูรณาการ โดยมองถึงทุนและความดีในสังคมที่เรามีอยู่ใช้หลัก AFP ในการดำเนินนวัตกรรมสร้างสรรค์ทางสังคม คือ เอาพื้นที่เป็นตัวตั้ง เอาองค์การในท้องถิ่นทั้งหมด และผู้คนที่นี่มาร่วมมือกัน และสอดคล้องกับการวิจัยของ Minks (2011) ที่พบว่า นวัตกรรมสร้างสรรค์ทางสังคมสามารถนำไปแก้ปัญหาได้โดยเกิดจากความต้องการของสังคม

นวัตกรรมสามารถนำเอาจุดเด่นของพื้นที่ที่มีความเป็นธรรมชาติและแหล่งท่องเที่ยวที่อยู่ใกล้ๆ โรงเรียนมาบูรณาการให้เกิดความน่าสนใจมากขึ้น ทำให้เกิดจิตอาสาแบบท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์การริเริ่มเล็กๆ นี้ ทำให้โรงเรียนเป็นที่รู้จักอย่างกว้างขวางมากขึ้น สอดคล้องกับ นงลักษณ์ วิรัชชัย (2545) ที่กล่าวถึง การปฏิรูปจากระดับล่างสู่ระดับบนโดยอิงบริบทโรงเรียนและชุมชนโรงเรียนมีการวางแผนจากบริบทของตนเอง โดยอิงจากจุดแข็งของโรงเรียนและลักษณะเฉพาะของชุมชนรวมทั้งให้โรงเรียนปฏิรูปตนเองไปสู่ความเป็นโรงเรียนแห่งการเรียนรู้ได้อย่างอิสระ นอกจากนี้การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นนำไปสู่ปรากฏการณ์ผีเสื้อกระพือปีก ซึ่ง สมเกียรติ ตั้งกิจวานิชย์ (2559) กล่าวถึง ทฤษฎีปรากฏการณ์ผีเสื้อกระพือปีกว่าการเปลี่ยนแปลงแม้เพียงเล็กน้อย จากสถานการณ์ใดสถานการณ์หนึ่งจะสร้างผลลัพธ์ที่แตกต่างตามมา ทุกๆ อย่างในโลกใบนี้มันเชื่อมโยงถึงกันหมด และก็ส่งผลต่อกัน มีความสัมพันธ์กันเป็นทอดๆ ไม่ว่าจะเป็นคน สัตว์ สิ่งมีชีวิตอื่นๆ ต่างต้องพึ่งพาอาศัยกันหากสิ่งใดสิ่งหนึ่งถูกทำลายไปก็กระทบกับอีกสิ่งหนึ่งเสมอ

นวัตกรรมสร้างสรรค์ทางสังคมช่วยสร้างวัฒนธรรมการแบ่งปันและทำให้สังคมดีขึ้นทั้งนี้เพราะคนในสังคมมีช่องทางการสื่อสารการทำดีเพิ่มขึ้น ผู้บริหารสถานศึกษา ครู กลุ่มจิตอาสา

และชุมชนได้ทำงานร่วมกัน เด็กนักเรียนได้รับการช่วยเหลือให้มีเครื่องอุปโภคบริโภค และยังได้ชิมซบสิ่งดีๆ จากการมาทำกิจกรรมของจิตอาสา ทุกคนมีความสุขที่ได้เป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้เป็นสังคมอบอุ่นและน่าอยู่ นอกจากนี้แล้วโรงเรียนยังได้เห็นจุดเด่นและจุดด้อยที่ต้องพัฒนาให้ดียิ่งขึ้น สอดคล้องกับ Roger (2003) กล่าวว่า ผลของนวัตกรรมสร้างสรรค์ทางสังคมที่ทำให้สังคมเกิดการเปลี่ยนแปลงโดยสร้างคุณค่าต่อสังคมส่วนรวม แก้ปัญหาหรือพัฒนาสังคม ช่วยเปลี่ยนแปลงวิถีการดำเนินชีวิตประจำวันของผู้คนในชุมชนหรือสังคมให้ดีขึ้น และเมื่อเปรียบเทียบแล้วให้คุณค่าและเกิดประโยชน์สูงขึ้น และนอกจากนี้ยังตรงกับแนวคิดของ Minks (2011) ที่กล่าวว่า นวัตกรรมสร้างสรรค์ทางสังคมสามารถนำไปแก้ปัญหาได้โดยเกิดจากความต้องการของสังคม และนวัตกรรมนี้จะต้องเป็นวิธีการที่ใหม่ซึ่งไม่จำกัดเฉพาะในตัวบุคคลหรือเฉพาะองค์การเท่านั้น แต่ต้องกว้างออกไปทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในสังคมด้วย

นวัตกรรมทำให้เกิดสิ่งประดิษฐ์คิดค้นที่เรียกว่า “เครือข่ายจิตอาสาออนไลน์เพื่อพัฒนาโรงเรียนขนาดเล็ก” โดยมีการปรับปรุงจากเว็บไซต์ผู้ facebook เพราะมีผู้ใช้เป็นจำนวนมาก และคนในสังคมสามารถเข้าถึงได้สะดวกรวดเร็วสอดคล้องกับ จารุณี ชามาตย์ (2548) กล่าวว่า แนวโน้มของการเรียนรู้บนเครือข่ายโดยใช้เว็บเทคโนโลยีจะมีมากขึ้น มีการเรียนรู้สิ่งต่างๆ ได้บนเครือข่ายอินเทอร์เน็ตที่มีหลากหลายช่องทาง มีระบบการเรียนแบบปฏิสัมพันธ์ (interaction) ที่ยืดหยุ่นเหมาะกับคนทุกกลุ่ม จนกระทั่งนำไปสู่การจัดหาสิ่งต่างๆ มาช่วยพัฒนาโรงเรียนให้ดีขึ้น

นวัตกรรมทำให้เกิดการแนะนำสิ่งใหม่ๆ ที่เชื่อมโยงกับความต้องการของผู้ใช้นวัตกรรม โดยจะเห็นได้จากมีการแนะนำช่องทางการแบ่งปันใหม่ของสังคมผ่านทาง facebook ทำให้ผู้ใช้นวัตกรรมทราบถึงความเคลื่อนไหวในการจัดการศึกษาของโรงเรียน บริบท ความต้องการ และความขาดแคลนของโรงเรียนทำให้เกิดการเชื่อมโยงกับความต้องการของผู้ใช้นวัตกรรมที่ต้องการเข้ามามีส่วนร่วมพัฒนาโรงเรียน เช่น การมอบทุนการศึกษาแก่เด็กนักเรียน การทำโรงเลี้ยงไก่ไข่ สร้างโรงเพาะเห็ดเพื่ออาหารกลางวัน เป็นต้น สอดคล้องกับ ไพศาล สุวรรณน้อย (2551) ที่กล่าวว่า การเรียนรู้ในศตวรรษใหม่เน้นการเรียนรู้ภายใต้การสื่อสารแบบดิจิทัล การถ่ายทอดความรู้ด้วยดิจิทัลใช้อุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ในการเรียนรู้ ซึ่งสามารถใช้อุปกรณ์ต่างๆ ไปพร้อมๆ กันหลายอย่าง มีการเข้าระบบออนไลน์การสืบค้นข้อมูลต่างๆ บนอินเทอร์เน็ต ซึ่งการใช้เทคโนโลยีเป็นพฤติกรรมธรรมชาติของคนในชุมชนดิจิทัลจะต้องใช้สิ่งเหล่านี้ในการทำงานและการดำเนินชีวิตประจำวันอยู่แล้ว ซึ่งบางคนอาจมองว่าเป็นพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสม แต่ควรทำความเข้าใจในมุมมองแนวคิด Edutainment

นวัตกรรมแนะนำช่องทางการใช้งานใหม่ๆ เพิ่มเติมให้กับผู้ใช้นวัตกรรม โดยสะท้อนแบบอย่างกิจกรรมการพัฒนาโรงเรียนขนาดเล็กไปยังผู้สนใจทั่วประเทศ มีการแนะนำกิจกรรมเพิ่มเติมให้กับผู้ใช้นวัตกรรมในหลายๆ ลักษณะ เช่น กิจกรรมจิตอาสาแบบท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ โฮมสเตย์สำหรับจิตอาสาที่ต้องการอยู่ได้หลายๆ วัน การรวมตัวของกลุ่มออฟโรดจิตอาสา การจัดกิจกรรมแรลลี่การกุศล เป็นต้น นอกจากนี้ยังช่วยให้เกิดการคิดค้นหาวิธีการพัฒนาด้านคุณธรรมจริยธรรมของคนในสังคมอย่างลึกซึ้งและต่อเนื่องด้วย สอดคล้องกับแนวคิดของ ประเวศ วะสี (2556) ที่กล่าวว่า การพัฒนาแต่ละอย่างหากทำได้เต็มกำลัง ก็จะได้ผลที่ดีและได้ผลมาก ระบบการศึกษาควรสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมือง ส่งเสริมการรวมตัวกัน ร่วมกันคิด ร่วมกันทำ เพื่อสร้างความเป็นประชาสังคม สนับสนุนให้เกิดความเข้มแข็งในชุมชนและท้องถิ่นเพื่อนำไปสู่การจัดการตนเอง

นวัตกรรมสร้างสรรค์ทางสังคมของโรงเรียนที่เป็นกรณีศึกษาที่เกี่ยวกับกระบวนการใหม่ พบว่า มีการเปลี่ยนแปลงการมีปฏิสัมพันธ์ของผู้ร่วมงานในหน้าที่ต่างๆ ทั้งนี้เพราะผู้บริหาร ครู และชุมชนมีการปฏิสัมพันธ์กันมากขึ้น มีการทำงานร่วมกันเป็นทีม มีวิสัยทัศน์ และอุดมการณ์ร่วมกันมากขึ้น ทั้งนี้เพราะการปฏิสัมพันธ์เป็นสิ่งสำคัญในการขับเคลื่อนของทุกสิ่งทุกอย่าง ถ้าในองค์กรมีปฏิสัมพันธ์ที่ดีสิ่งที่จะประสบความสำเร็จมากยิ่งขึ้นสอดคล้องกับผลการวิจัยของ Anderson, Curtis, และ Wittig (2014) ที่ได้กล่าวถึงความสำคัญของนวัตกรรมสร้างสรรค์ทางสังคมว่า ช่วยทำให้เกิดการปฏิบัติงานอย่างมีประสิทธิภาพ ทำให้เกิดแรงจูงใจและแรงบันดาลใจ เกิดประสิทธิภาพสูงสุดให้สามารถเกิดสิ่งที่เป็นไปได้ นอกจากนี้ นวัตกรรมยังส่งเสริมให้ผู้คนนำความสามารถและศักยภาพของตนเองมาใช้อย่างเต็มที่เพราะไม่ถูกบีบบังคับและรู้สึกว่าการมีใครใช้อำนาจหรือมีอิทธิพลควบคุมอยู่ และยังสอดคล้องกับ ประเวศ วะสี (2556) ที่กล่าวว่า นวัตกรรมสร้างสรรค์ทางสังคมจะสร้างสัมพันธ์ภาพใหม่ขึ้นในสังคม เปลี่ยนจากสัมพันธ์ภาพเก่าที่มีลักษณะเป็นสัมพันธ์ภาพเชิงอำนาจ ที่มีความบีบคั้น ก่อให้เกิดความทุกข์ ความเครียด ความขัดแย้ง และนำความรุนแรงมาให้เป็นสัมพันธ์ภาพใหม่ มีลักษณะเป็นสัมพันธ์ภาพแห่งความเคารพในศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของทุกคนอย่างเสมอภาค มีภราดรภาพ และเท่าเทียมกัน นำไปสู่สังคมที่เข้มแข็ง อบอุ่น เกื้อกูลและมีน้ำใจความเป็นมนุษย์

ชาวบ้านในชุมชนกล้าเข้ามามีส่วนร่วมกับโรงเรียน มีการรวมกลุ่มกันพัฒนาโรงเรียน มีการประชุม แลกเปลี่ยนความคิดเห็น ร่วมแก้ปัญหาจนเกิดความสำเร็จ ทั้งนี้เพราะการมีพื้นที่แห่งการแบ่งปันและเสียสละเกิดขึ้นจะทำให้ผู้คนในสังคมเรียนรู้การให้และแบ่งปันบ้าง การแบ่งปันสิ่งดีๆ แก่กันนั้น ก็จะทำให้สังคมเกิด

ความเกื้อกูลมีความสุขทั้งผู้ให้และผู้รับ สอดคล้องกับ กิติพัฒน์ นนทปัทมเดช (2553) ที่กล่าวว่า การมีส่วนร่วมของทุกคน เป็นกุญแจสำคัญของการตัดสินใจดำเนินงานต่างๆ ในองค์กร การร่วมตัดสินใจจะทำให้รู้สึกว่าการดำเนินงานหรือบริการที่มาจากพวกเขาสร้างสรรคขึ้นมานั้นมีความสำคัญต่อชุมชนเป็นประโยชน์ในวงกว้าง ทุกคนเข้าใจถึงบทบาทและตำแหน่งที่พวกเขามีส่วนสำคัญในกระบวนการสร้างสรรค์นั้น เขาทุกคนมีโอกาสที่จะบรรลุถึงศักยภาพและสมรรถนะในการดำเนินงานหรือกิจกรรมที่มีผลต่อการสร้างสรรค์นั้นด้วย สอดคล้องกับแนวคิดของ อติศร จันทรสขุ, ธนา นิลชัยโกวิท, และ อัญชลี สติเรศขันธ์ (2552) ที่กล่าวถึง การแลกเปลี่ยนเรียนรู้เป็นการประมวลความรู้ ความคิด ความรู้สึกของแต่ละคน โดยเริ่มจากการเข้าใจตนเอง เข้าใจผู้อื่นเปิดใจรับฟัง เรียนรู้จากธรรมชาติ และเรียนรู้จากประสบการณ์อย่างลึกซึ้ง ซึ่งต้องใช้ระยะเวลาพอสมควร เพราะคนส่วนใหญ่มักต่อต้านหากรู้ว่ามิใครกำลังพยายามเปลี่ยนแปลงเขา การวางแผนมีความสำคัญ เพื่อจะได้รู้ว่าจะมีวิธีการลงมือปฏิบัติอย่างไรให้เกิดผลสำเร็จและเป็นไปได้มากที่สุดตามเหตุปัจจัยที่มีอยู่ โดยมองถึงโอกาสมากกว่าอุปสรรค มีการลงมือปฏิบัติอย่างสม่ำเสมอ (continuity) จนเกิดความต่อเนื่องและยั่งยืน จนเป็นพันธะสัญญาทางใจ (commitment) นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับ อลงกรณ์ คูตระกูล (2553) ที่วิจัยพบว่า เงื่อนไขในการใช้นวัตกรรมสร้างสรรค์ทางสังคมให้เกิดความสำเร็จ คือ การเรียนรู้ของทีมงาน และการร่วมมือกันของคนในชุมชนนั้น

นวัตกรรมสร้างสรรค์ทางสังคมทำให้คนในสังคมเกิดการรวมตัวกันเป็นกลุ่มจากกลุ่มเล็กๆ เป็นกลุ่มที่ใหญ่ขึ้น เพื่อสร้างการเปลี่ยนแปลงทั้งในต่างจังหวัดและต่างประเทศ เช่น กลุ่มออฟโรด กลุ่มนิสิตนักศึกษามหาวิทยาลัย กลุ่มคนที่อยู่ในองค์กรต่างๆ เป็นต้น ซึ่งส่วนใหญ่เกิดจากการติดต่อสื่อสารและรวมตัวกันผ่านระบบออนไลน์ ทั้งนี้เพราะการติดต่อสื่อสารผ่าน facebook เป็นช่องทางที่เข้าถึงคนได้มาก ภาพกิจกรรมอาจมีส่วนกระตุ้นให้คนในสังคมต้องการเข้ามามีส่วนร่วมพัฒนาโรงเรียนด้วย ตรงกับแนวคิดของ สุภชัย จันทปุม (2558) ที่กล่าวถึงหลักการมีส่วนร่วม โดยเปิดโอกาสให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเข้ามาร่วมศึกษาปัญหา วางแผนการดำเนินงาน การตัดสินใจ การแก้ปัญหา และร่วมกันประเมินผล

นวัตกรรมสร้างสรรค์ทางสังคมทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่มีอยู่แล้วให้สอดคล้องกับสิ่งที่สร้างขึ้นใหม่ ซึ่งจะเห็นได้จากผู้บริหาร ครู และชุมชนได้ทำหน้าที่ต่างๆ ตามความสามารถช่วงที่มีกลุ่มจิตอาสาเข้ามา โดยนำหลัก 4M's มาใช้บริหารจัดการ แต่ละคนมีส่วนรับผิดชอบทำหน้าที่ต่างๆ กันไป ชาวบ้านที่ไม่เคยเข้ามาก็มีโอกาสเข้ามาช่วยต้อนรับและคิด

รูปแบบกิจกรรมเพื่อขอบคุณกลุ่มจิตอาสาผ่านการมีครูอาสาเข้ามาช่วยสอนเด็กนักเรียนฟรี จนสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 5 พิจารณาให้มีเงินเดือนตอบแทน แสดงให้เห็นว่า หน่วยงานที่รับผิดชอบเล็งเห็นสภาพปัญหาและเข้ามาช่วยแก้ไขปัญหาโรงเรียนขนาดเล็กที่มีครูไม่เพียงพอ นอกจากมีครูรับผิดชอบดูแลเงินจากการบริจาคอย่างโปร่งใส มีครูดูแลเว็บไซต์ facebook อยู่สม่ำเสมอ และมีการประสานงานให้เกิดความเข้าใจในการทำหน้าที่ยังนี้ เพราะนวัตกรรมสร้างสรรค์ทางสังคมทำให้เกิดโครงสร้างการทำงานและหน้าที่ความรับผิดชอบที่หลากหลาย เพื่อให้หน่วยงานสามารถขับเคลื่อนไปสู่ความสำเร็จ แต่จะมีลักษณะที่ยืดหยุ่นได้ เพราะเนื่องจากกิจกรรมในแต่ละครั้งแตกต่างกันออกไป บางคนอาจจะได้เรียนรู้และมีภารกิจใหม่ๆ ที่ไม่เคยทำมาก่อน ซึ่งอาจมีทั้งข้อผิดพลาดและมีอุปสรรคบ้าง แต่ทุกอย่างก็สามารถเรียนรู้ได้ผ่านการบริหารจัดการอย่างเหมาะสม สิ่งนี้จะช่วยให้แต่ละคนได้ดึงเอาศักยภาพและความถนัดของตนออกมาใช้ได้มากที่สุด สอดคล้องกับแนวคิดของ กิติพัฒน์ นนทปัทมะดุลย์ (2553) ที่ได้กล่าวถึงแนวคิดของ Fayol ที่ว่า การแบ่งงานกันทำ (division of work) มีการแบ่งเนื้องานออกตามความชำนาญเฉพาะด้านของสมาชิก และการควบคุมดูแลสมาชิกที่ทำงานให้มีจำนวนที่เหมาะสม เพื่อให้งานนั้นมีทั้งประสิทธิผลและประสิทธิภาพ แนวคิดการจัดการทั้งหมดด้วยคุณภาพ (Total Quality Management: TQM) นั้น ให้ความสำคัญกับเรื่องของคุณภาพ ซึ่งเป็นผลจากคนทำงานที่อยู่ในกระบวนการ ไม่ใช่ใครคนใดคนหนึ่ง ต้องมาจากการมีส่วนร่วมอย่างมุ่งมั่นเต็มกำลังของคนทำงาน และเป็นสิ่งที่ต้องได้มาจากความรู้สึกพันธะร่วมกันขององค์กรทั้งระบบ สอดคล้องกับ พรชัย ภาพันธ์ (2557) ที่กล่าวถึงการบริหารจะต้องสร้างคนให้คิดเป็น ทำเป็น อยู่ร่วมกันเป็น มีสุนทรียธรรม และเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับ ศิริพงษ์ เสาภายน (2552) ที่กล่าวถึง ทฤษฎีภาวะผู้นำตามสถานการณ์ (situation leadership theory) ของ Hersey และ Blanchard ว่าสถานการณ์ต่างๆ มีอิทธิพลต่อกลยุทธ์ โครงสร้างและกระบวนการ ซึ่งมีผลต่อการปฏิบัติงานที่สูง ซึ่งจะมีวิธีการมากกว่าหนึ่งวิธีที่จะทำให้ถึงเป้าหมายได้ ผู้บริหารควรปรับตัวขององค์กรให้มีความสอดคล้องกับสถานการณ์นั้น

นวัตกรรมสร้างสรรค์ทางสังคมของโรงเรียนที่เป็นกรณีศึกษาทำให้โรงเรียนนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงปฏิสัมพันธ์ระหว่างครูกับเด็กนักเรียน ดังจะเห็นได้จากครูกับเด็กนักเรียนมีปฏิสัมพันธ์กันมากขึ้น เด็กนักเรียนรัก เชื่อฟัง และให้ความใกล้ชิดสนิทสนมกับครู ทั้งนี้เพราะนวัตกรรมสร้างสรรค์ทางสังคมทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงสัมพันธภาพของมนุษย์

ให้ดียิ่งขึ้น มีการพูดคุย รับฟัง และทำความเข้าใจกันและกัน ในมิติใหม่แต่แตกต่างไปจากเดิม สอดคล้องกับแนวคิดของ สมชาย เทพแสง (2547) และ วิชัย วงษ์ใหญ่ (2558) ที่กล่าวว่า หากครูรักและเมตตาต่อศิษย์เหมือนลูกตัวเองก็จะช่วยสร้างความเชื่อมั่น อบอุ่น คู่กันเคย ขจัดความหวาดกลัวที่มีต่อกันได้มากขึ้น การกระตุ้นให้กำลังใจกระตุ้นให้เกิดการเรียนรู้และคิดสร้างสรรค์อย่างต่อเนื่อง ตรงกับแนวคิดของ เกียรติวรรณ อมาตยกุล และ รัชณี อมาตยกุล (2558) ที่กล่าวว่า ครูควรใช้วิธีการคิดด้านบวก การให้ความรัก และสามารถสร้างภาพพจน์จนเกิดความภาคภูมิใจในตนเอง เด็กนักเรียนก็จะมีความรู้สึกดีต่อตนเอง มีความมั่นใจ มีความพร้อมที่จะเรียนรู้สิ่งต่างๆ ได้ดี สามารถแก้ปัญหา และทำสิ่งต่างๆ สำเร็จลุล่วงได้ด้วยตนเอง

โรงเรียนมีการวางแผนและทำกิจกรรมร่วมกันกับเด็กนักเรียนมากขึ้น ทำให้ครูเข้าใจและแก้ไขปัญหาเด็กนักเรียนได้ตรงจุดมากขึ้น และในกรณีที่สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 5 พิจารณาให้จ้างครูเพิ่ม 1 คน ทำให้โรงเรียนมีครูเพิ่มขึ้น เด็กนักเรียนก็ได้เรียนกับครูอย่างเต็มที่ ทำให้ผลการเรียนของนักเรียนดีขึ้น เด็กนักเรียนมีระเบียบวินัยต่อตนเอง และมีความกล้าคิดกล้าแสดงออกที่เหมาะสมมากขึ้น ทั้งนี้เพราะการมีบุคลากรที่มีคุณภาพเพิ่มขึ้นจะทำให้ห้องเรียนนั้นมีประสิทธิภาพและศักยภาพที่มากขึ้น และจะเห็นได้ว่าโรงเรียนที่เป็นกรณีศึกษาซึ่งเป็นโรงเรียนสาขา มีคะแนนเฉลี่ยผลการทดสอบทางการศึกษาระดับชาตินั้นพื้นฐาน (O-NET) เท่ากับ 40.04 คะแนน ซึ่งอยู่ในอันดับที่ 3 จากโรงเรียนในศูนย์เครือข่ายภูผาม่าน 14 โรงเรียน และยิ่งสูงกว่าโรงเรียนแม่ที่โคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 39.49 คะแนน จึงเป็นประเด็นที่น่าสนใจว่านวัตกรรมนี้สามารถนำไปสู่การยกระดับคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนขนาดเล็กแห่งนี้ให้ดีขึ้นด้วยสอดคล้องกับ วิชัย วงษ์ใหญ่ (2558) กล่าวว่า การเรียนยุคใหม่นั้น ครูต้องเปิดโอกาสให้เด็กนักเรียนเป็นนักคิด นักปฏิบัติ การวิจัย และสอดคล้องกับ พรชัย ภาพันธ์ (2557) ที่กล่าวว่า โรงเรียนที่ดีจะต้องเป็นโรงเรียนสุขภาวะ ครูจะต้องทุ่มเท เข้าใจเป้าหมาย เป็นแบบอย่างที่ดี และเติมเต็มศักยภาพของเด็กนักเรียนคนที่จะมีภาพพจน์ด้านบวกต่อตนเอง ล้วนแล้วแต่ได้รับความอบอุ่นล้นเหลือในวัยต้นของชีวิต ด้วยการเติบโตมาท่ามกลางรอยยิ้ม เสียงหัวเราะ ความเข้าใจ คำชมเชย การสัมผัสที่อ่อนโยนเมตตา การกอด คำพูดให้กำลังใจ และแววตาที่อบอุ่น

สรุปภาพรวมของการวิจัยพบว่า นวัตกรรมสร้างสรรค์ทางสังคมส่งผลให้โรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็กที่เป็นกรณีศึกษาเกิดการพัฒนาและการเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว ซึ่งไม่ใช่เพียงเกิดจากผลของการที่โรงเรียนน่านโยบายของภาครัฐหรือโครงการที่ส่วนกลางกำหนดมาใช้เพียงอย่างเดียว แต่สิ่งที่เกิดขึ้น

คือ นวัตกรรมทำให้เกิดกระบวนการเชื่อมโยงผู้คนในสังคมให้เข้ามารวมแก้ปัญหาอย่างสนใจซึ่งในปัจจุบันเราจะเห็นว่า โรงเรียนขนาดเล็กประสบปัญหาการบริหารจัดการและการจัดการเรียนรู้ที่มีคุณภาพให้แก่เด็กนักเรียน ถึงแม้ว่าภาครัฐพยายามนำโครงการต่างๆ เข้าไปพัฒนาโรงเรียน แต่บางครั้งโรงเรียนขนาดเล็กยังมีศักยภาพไม่เพียงพอที่จะดำเนินโครงการที่มากเกินไบนั้นโดยลำพังได้ จึงเป็นสิ่งที่ภาครัฐควรไตร่ตรองการดำเนินนโยบายต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับโรงเรียนขนาดเล็ก โดยเฉพาะนโยบายคืนครูให้แก่เด็กนักเรียนมาใช้อย่างแท้จริง มีการทบทวนการกำหนดให้โรงเรียนขนาดเล็กดำเนินโครงการให้เหมาะสมกับศักยภาพ หรือพอที่จะดำเนินการได้ รวมถึงส่งเสริมการใช้และการวิจัยเกี่ยวกับนวัตกรรมสร้างสรรค์ทางสังคม ทั้งนี้เพื่อให้สังคมได้เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนขนาดเล็กให้มีคุณภาพอย่างยั่งยืน

■ ข้อเสนอแนะ

ผลการวิจัยพบปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นตามองค์ประกอบของนวัตกรรมสร้างสรรค์ทางสังคมที่โรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็กนำมาใช้แก้ไขปัญหาชี้ให้เห็นว่านวัตกรรมสร้างสรรค์ทางสังคมเป็นกระบวนการที่ใหม่ที่ก่อให้เกิดความร่วมมือของคนในสังคมได้จริง จากปัญหาการเพิ่มขึ้นของโรงเรียนขนาดเล็กมากมายทั่วประเทศ ภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาสังคม ในฐานะสมาชิกของสังคมจึงควรให้ความสนใจ และร่วมกันหาทางออกของปัญหานี้ โดยถือเป็นวาระสำคัญแห่งชาติที่จะต้องนำมาทบทวนแก้ไขให้เกิดผลสำเร็จอย่างจริงจัง

■ เอกสารอ้างอิง

กิตติพัฒน์ นนทปัทมศุลย์. (2553). องค์การสวัสดิการสังคมและทฤษฎีการบริหารองค์การ. ใน *หลักและวิธีการสังคมสงเคราะห์: เอกสารประกอบการสอน วิชา สด. 313 หลักและวิธีการสังคมสงเคราะห์* (น. 34-58). กรุงเทพฯ: คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

เกียรติวรรณ อมาตยกุล, และ รัชนี อมาตยกุล. (2558). 4 ประเด็นเพื่อการปฏิรูปการศึกษา. ใน *เหลียวหลังแลหน้าปฏิรูปการศึกษาขั้นพื้นฐาน: เอกสารประกอบการสัมมนาทางวิชาการ สำนักพัฒนานวัตกรรมการจัดการศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ* (น. 86-94). กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.

จารุณี ชามาตย์. (2548). แนวโน้มของการเรียนรู้บนเครือข่ายในอนาคต. ใน *การสร้างองค์ความรู้ทางการศึกษา ฐานคิดจากงานวิจัย: รายงานการประชุมวิชาการทางการศึกษา* (น. 45-58). ขอนแก่น: คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

นงลักษณ์ วิรัชชัย. (2545). กระบวนการปฏิรูปเพื่อพัฒนาคุณภาพการเรียนรู้. ใน *โรงเรียนปฏิรูปการเรียนรู้เพื่อพัฒนาคุณภาพเด็กนักเรียน: รายงานสรุปผลการดำเนินงานโครงการนำร่องระดับชาติ สกศ.* (น. 79-86). กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.

ประภัสร์ นิยม. (2558). การพัฒนาคนเป็นคำตอบแรกและคำตอบสุดท้ายของการพัฒนาทั้งปวง. *วารสารรู้ตื่นและเบิกบาน*, 6(13), 3-5.

ประเวศ วะสี. (2556, กันยายน 25). นวัตกรรมทางสังคมสร้างอนาคต. สืบค้นจาก <http://www.thaihealth.or.th/Content/16424-นวัตกรรมทางสังคมสร้างอนาคต.html>

พรชัย ภาพันธ์. (2557). โรงเรียนสุภาพระ โรงเรียนแห่งความสุข. *วารสารวิชาการสำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา*, 1(2), 60-71.

ไพศาล สุวรรณน้อย. (2551). 40 ปี ศึกษาศาสตร์: การผลิตครูสำหรับการศึกษา ในศตวรรษที่ 21. *วารสารศึกษาศาสตร์ คณะศึกษาศาสตร์มหาวิทยาลัยขอนแก่น*, 31(1), 11-15.

วิชัย วงษ์ใหญ่. (2558). การเรียนรู้ยุคใหม่ในเหลียวหลังแลหน้าปฏิรูปการศึกษาขั้นพื้นฐาน. ใน *เอกสารประกอบการสัมมนาทางวิชาการ สำนักพัฒนานวัตกรรมการจัดการศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ* (35-60). กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.

วิทยากร เชียงกุล. (2556, กันยายน 28). นวัตกรรมสังคม คืออะไร เพื่ออะไร. สืบค้นจาก <http://www.bangkokbiznews.com/blog/detail/501211#sthash.B9hhbVUR.dpuf>

ศิริพงษ์ เสาภายน. (2552). *หลักและกระบวนการบริหารการศึกษา: ทฤษฎีและแนวปฏิบัติ*. กรุงเทพฯ: บุ๊คพอยท์.

สมเกียรติ ตั้งกิจวานิชย์. (2559, กันยายน 25). ทฤษฎีผีเสื้อขยับปีก The butterfly effect. สืบค้นจาก <http://www.info.tdri.or.th/reports/unpublished/chaos-theory.pdf>

สมชาย เทพแสง. (2547). โรงเรียนแห่งการเรียนรู้ (Learning school) กุญแจสำคัญของการพัฒนาคุณภาพเด็กนักเรียน. *วารสารวิชาการ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน*, 7(2), 20-25.

สำนักนโยบายและแผนการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2553). *นวัตกรรมการพัฒนาโรงเรียนขนาดเล็ก ปี 2553*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.

_____. (2557). *นโยบายสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ปีงบประมาณ พ.ศ. 2558*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.

สุภชัย จันปุม. (2558). การพัฒนาห้องเรียนมาตรฐาน (Standard classroom). *วารสารวิชาการสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ*, 18(1), 12-21.

- อดิสร จันทรสุข, ธนา นิลชัยโกวิทย์, และ อัญชลี สติระเศรษฐ์. (2552). การศึกษาเพื่อการเปลี่ยนแปลงอย่างลึกซึ้ง (Transformative education). ใน *สรุปความรู้จากการอบรมโครงการขับเคลื่อนเครือข่ายคุณธรรมในระบบการศึกษาระดับอุดมศึกษา: การอบรมภาวะผู้นำทางจิตตปัญญาศึกษาลุ่มมหาวิทยาลัย*. กรุงเทพฯ: สำนักมาตรฐานการศึกษาและพัฒนารการเรียนรู้ สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ.
- อลงกรณ์ คูตระกูล. (2553). *นวัตกรรมสังคม: กรณีศึกษาโครงการของท้องถิ่นในเขตภาคเหนือของประเทศไทย*. กรุงเทพฯ: สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- Anderson, T., Curtis, A., & Wittig C. (2014). *Definition and theory in social innovation* (Master of art in social innovation). Danube University, Krems.
- Caulier-Grice, J., Davies, A., Patrick, R. Norman, W. (2012, May 31). *Definition social innovation*. Retrieved from http://siresearch.eu/sites/default/files/1.1%20Part%201%20-%20defining%20social%20innovation_0.pdf
- European Commission. (2013). *Guide to social. Regional and urban policy*. Paris: European Commission.
- Minks, M. (2011). *Social innovation: New solution to social problems* (Master of Arts in Liberal Studies). Georgetown University, Washington, D.C.
- Rogers, E. M. (2003). *Diffusion of Innovation* (3rd ed.). New York: The Free Press.
- Shier, M. L. (2014). *Social Innovation by nonprofit: Inter-and intra-organizational factors*. Social Welfare, Philadelphia: University of Pennsylvania.
- Voorberg, W. Bekkers, V., & Tummers, L. (2013). *Co-creation and co-production in social innovation: A systematic review and future research agenda*. Rotterdam: Erasmus University.